

Yardımlaşma ve Dayanışma Ağlarını Bir Kent Yoksulluğu Örneği Üzerinden Okumak: Konya

*

Understanding Solidarity Networks in the Context of Urban Poverty:
The Case of Konya

Abdullah Topçuoğlu - Gamze Aksan

Özet

Günümüzde yoksulluk önemli ölçüde kentle özdeşleşmiştir. Kentsel yaşamın değişimi ile birlikte yoksulluğun farklı boyutlarda yaşanması söz konusu olmuştur. Literatürde modernleşmeye yapılan atıflarda kentsel modern yaşamın insanları daha bireyci hale getirerek toplumsal ilişkilerden uzaklaştırarak yapısına değinilmektedir. Bu anlamda toplumda geleneksel ilişkilerin zayıfladığı, toplumsal bağı oluşturan ana öğelerden biri olarak yardımlaşma ve dayanışma ilişkilerinin bozulduğu ifade edilir. Bu durum, toplumda kırılan bir grup olan yoksullar için negatif bir etkiye sahiptir. Günümüz metropol kentlerinin yoksulları marjinalleşme ve dışlanma kavramlarla değerlendirilmekte, yoksulluk mekansal ayrışmaya bağlı olarak da gitgide derinleşmektedir. Dolayısıyla toplumu bir arada tutan öğelerin her toplumsal sorunda olduğu gibi yoksullukta da büyük ölçüde belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, kent yoksulluğunu yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri ekseninde ele almaktadır. Kentteki sivil unsurların önemli çeşitlilik gösterdiği Konya kenti geleneksel ilişkilerin modernle melezleştiği fakat farklı motivasyonların etkisiyle büyük ölçüde sürdüğü bir kent olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışma, kentsel yoksulluk ile yardımlaşma ve dayanışma bağları arasındaki ilişkiyi Konya özelinde anlamlandırma çabası olarak düşünülebilir.

Anahtar kelimeler: yoksulluk, kent yoksulluğu, yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri, Konya

Abstract

Nowadays poverty is identified with the city in important ways, and poverty is experienced in different dimensions with the change in urban life. In the literature on modernity, it is argued that modern urban life makes people more individualistic by removing them from close social relations. In this framework, it is claimed that traditional relations are weakened in society, and the charity and solidarity relations, which are the primary features of a society of strong ties, are abandoned. This situation has a negative effect on the poor, who are the most fragile group in society. The urban poor in contemporary metropolises are assessed by the concepts of marginalization and exclusion; and poverty deepens, one significant factor being spatial segregation. Hence, it is apparent that the features that bind the society together are effective in poverty, as in any other social issue. This study examines urban poverty in the context of charity and solidarity relations. Konya, in which civil society shows important degrees of diversity, comes forward as a city where traditional relations create hybrid forms when they mix with modernization, yet they are sustained to a large degree under different motivations. In this context, the current study attempts to understand the relationship between urban poverty and the ties of charity and solidarity in the case of Konya.

Keywords: poverty, urban poverty, charity and solidarity relations, Konya

Giriş

Yoksulluk olgusu, görünümleri farklı olsa da ekonomik olarak gelişmiş ya da az gelişmiş ülkeler için ortak toplumsal sorunlardan birisidir. Refahın artmasına ilişkin öğeler kentte cisimleşirken diğer taraftan haneler ve bireyler gittikçe daha fazla cazibe merkezi haline gelen bu mekânlarda yoksulluğun daha derin ve farklı boyutlarıyla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Kalkınma, gelişme ve ilerlemeye ilişkin öğeler nasıl kentle kimlik kazanıyorsa, madalyonun diğer yüzündeki öğelerden bir tanesi olan yoksulluk da o kente ilişkin özelliklerle var olmaktadır. Kentler, hayat şartları ile bazen yoksullaşmanın en önemli kaynağı haline gelebilirken, çoğu zaman kurtuluşun veya çarenin yine onda gizli olduğu mekânlar olabilmektedir.

Yoksulluğun kentli karakterine ilişkin birçok şey söylemek mümkündür. Özellikle sanayileşme ile birlikte kentlerin eski yapısı oldukça değişmiş, yoğun göçlerle birlikte yoksulluğa ilişkin birçok yeni görünüm ortaya çıkmıştır. Bu konunun ilk olarak akademik anlamda sosyolojinin çalışma alanı haline gelmesi, yoksulluğun kentte ortaya çıkardığı tablo ile yakından ilgili olmuştur. Akademik çalışmalarda yoksulluk, refah devletinin çöküşü ile birlikte değişen piyasa koşulları çerçevesinde, “yeni yoksulluk,” “çalışan yoksullar,” “enformel sektör,” “kadın ve çocuk yoksulluğu,” “sosyal dışlanma” gibi kavramlar üzerinden çalışılmıştır. Günümüzde yoksulluk bir kentleşme sorunu olarak görülünce, yoksulluğun kentsel mekânlardaki var olma biçimlerini, diğer bir ifade ile yoksulluğun kentteki yüzünü analiz etme imkanı oluşmuştur. Geçmiş çok eskilere dayanan yoksullara yardım meselesi, geleneksel dayanışma ilişkilerinin ötesinde günümüz modern kentlerinde daha kurumsallaşmış bir ilişkiler ağı ortaya çıkarmıştır.

Kentlerdeki geleneksel yapıların çözülmeye başlaması, yoksulların her türlü riskle daha fazla karşı karşıya olmalarını ve bu mekânlarda yeni dayanışma ağlarına daha fazla ihtiyaç duymaları sonucunu doğurmuştur. Bu noktada sosyal yardımı önceleyen kurumlar ya da kuruluşlar ile sosyal devlet anlayışının bir yansıması olarak bazı kamu kurumları

yoksullukla baş etmede önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu anlamda belediyeler, dernekler, vakıflar ve sivil toplum kuruluşları toplumsal dayanışmaya ilişkin geleneksel görevleri yerine getirirken, bir yandan da yoksulluğun kentte yönetilmesine katkı sağlamaktadırlar.

Bu çalışma, yoksulluğun kentli karakterini, özelde de kent yoksulluğunu, yardımlaşma ve dayanışma ağları çerçevesinde anlamlandırma çabasının bir ürünüdür. Bu anlamda, Konya, sanayileşip gelişerek yeni yaşama mekânları ve ilişkileri ile kentsel anlamda modern bir kimliğe bürünürken, diğer bir taraftan da kentsel dayanışma ilişkilerinin görece geleneksel değerlerle sürdürüldüğü ve bu ilişkilerin yoksullara yardım alanına başarılı bir biçimde transfer edildiği bir kent olma özelliğine sahiptir. Özellikle geleneksel ilişkiler ağı içinde yoksullara yardım amaçlı birçok derneğin, vakfın mevcut olduğu, ayrıca yoksullara yardımın alternatif formlarının uygulandığı bir kent olarak Konya, kentsel yoksullukla mücadelede dayanışma ilişkilerinin ve kentsel dinamiklerin ne kadar önemli olduğu gerçeğini bir kez daha hatırlatmaktadır.

Sorun: Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanması ile ilgili literatür oldukça geniştir. Yoksulluk çalışmalarında, genellikle üzerinde görüş birliğine varılmış bir yoksulluk tanımının olmadığı hatırlatılarak giriş yapılması sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Bu çeşitliliğin belki de en önemli nedeni, söz konusu olgunun ekonomik, sosyal, kültürel, ahlaki birçok bağlamının olmasıdır. Basit bir ifade ile yoksulluk, bireyin veya hanenin sürekli ekonomik zorluklarla yüzleşmesi ve bu yüzden kendi temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Yoksulluk, genel anlamda düşünüldüğünde, maddi kaynaklardan, bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalınmasıdır (Marshall, 1999, s. 825). Yoksulluk asıl anlamı ile bir şeyin bir insanın elinden alınmasını ya da mülksüz bırakılmasını karşılarken, esnek bir biçimde (daha önce o şeye sahip olunsun ya da olunmasın) herhangi bir şeye sahip olamama durumunu anlatmak için kullanılan “*yoksunluk*” ise söz konusu kişinin muhtemel beklentisini de içerir. Ayrıca *yoksunluk*,

yoksullukta olduğu gibi herkes için nesnel bir kritere işaret etmez. Tam anlamı ile nelerden *yoksun* olunduğu, kişinin içinde bulunduğu değişik durumlara göre farklılık gösterebilmektedir. Ancak kavram, “yoksulluk” ile ilişkili olarak ele alındığında yiyecek, konut, eğitim ve duygusal ilgi gibi temel insani gereksinimlerin karşılanamamasını ifade eder (Demir ve Acar, 2002, s. 441; Marshall, 1999, s. 828). Diğer yandan içinde yaşanan toplumun “tüketim toplumu” olduğu ve sosyal ilişkilerimizin büyük ölçüde bu anlamda şekillendiği gerçeği ile birlikte düşünüldüğünde, tüketime ilişkin mal ve hizmetlerin olağanüstü çeşitliliğini içerisinde barındıran günümüz modern kentlerinde, yoksulların “tüketemeyerek” maddi kaynaklara sahip olamamanın da ötesinde daha yoğun bir *yoksunluk* yaşadıklarını iddia etmek mümkündür.

Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun önlenmesiyle ilgilenen başat uluslararası birim olan Dünya Bankası (2000), yoksulluğu, refah durumundan belirgin biçimde mahrum olma şeklinde tanımlar ve daha çok maddi ölçütleri temel alır. Refah ise ilkin, hane halkı ve bireyin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklara sahip olamaması iken, daha sonrasında ise belirli “iyi” tüketim tarzları bağlamında yeterli yiyecek, sığınacak yer veya sağlık güvencesi ya da eğitim imkânlarını elde edip edemediklerinin sorgulanması şeklinde tanımlanarak finansal ölçütlerin ötesinde değerlendirilmektedir. Yoksullukla ilgili en genel ve kapsamlı tanımlama 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yapılmıştır. Yoksul yaşantıda seçimlerin ve fırsatların önemsendiği (Fukuda- Parr, 1999, s. 100) “insani yoksulluk” adı verilen bu tanımlama, gelire dayalı yoksulluğun ötesinde, eğitim düzeyi, sağlık ve (temiz içme suyu gibi) gıda kaynaklarına erişebilmeyi, siyasal özgürlük, güvenlik ve dışlanmayı da kapsayarak hem yoksulluk tanımlarının hem de ölçümünün daha geniş ve daha insani açılardan ele alınmasını olanaklı hale getirmiştir. İnsani yoksulluğu ölçmede temel alınacak asıl kategoriler ise gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak iki düzeyde değerlendirilmektedir.

Yoksulluk genel olarak düşünülduğünde bir sınırın ya da eşiğin altında kalmayı ifade etmektedir¹. Bu eşiğin de çok önemli bir kriter olduğu yoksulluk literatüründe, yoksulluğun özellikle ölçülmesine odaklanan başlıca iki tanımdan bahsetmek mümkündür: mutlak ve görelî yoksulluk. İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmek için gereken asgari gelir ve harcama düzeylerini temel alan mutlak yoksullukta gelir ve günlük kalori ihtiyacı gibi nicel göstergelerin yanında bazen geniş bir mal ve hizmet paketine ilişkin hesaplamayı da içeren bir yaklaşım benimsenmektedir (Hulme, Moore ve Shepherd, 2001, s.8). Bu tanıma göre belirlenen kriterlerin evrensel olarak geçerli görüldüğü ve geçimlik standardın aynı yaş ve fiziksel özellikleri taşıyan insanlar için nerede yaşadıkları fark etmeksizin benzerlikler taşıdığı düşüncesinden hareketle, belirtilen standardın altına düşen bireyler yoksul kabul edilir (Giddens, 2005, s. 309). Görelî yoksulluk ise, toplumun ortalama refah düzeyinin altında olmayı ifade eder; kabul edilebilir yaşam standartları ve eğilimleri dikkate alınarak ölçülür (Haralambos, 1985, s. 143). Aslında yoksulluğa ilişkin “asgari ihtiyaç”ın ne olduğu açık bir biçimde “görelî” bir duruma işaret etmektedir (Sen, 1979, s. 288). Görelî yoksulluktaki eşik değeri ise, içinde yaşanılan ülkenin gelir dağılımına ait ortalama bir değeri olarak alınır (Işık ve Ataç, 2011, s. 5). Bu yaklaşım eşitsizliğe ilişkin objektif ve subjektif sonuçları içerdığı için mutlak yoksulluk yaklaşımına alternatif olarak daha çok tercih edilmektedir. Zira mutlak yoksulluk ölçümleri ile ekonomik eşitsizlik pratiklerini ve bunun sonuçlarını ifade etmek ya da ülke içi ve ülkelerarası farklı yaşam standartları konusunda yeterli tanımlama yapmak mümkün olmamaktadır (Seaman, 2006, s. 907).

Diğeri taraftan bu iki yaklaşımda belirlenen değerlere bakarak yoksul nüfusun kendi içindeki yoksulluk derecesi veya yoksulluğun derinliği hakkında fikir edinmek zordur. Bu iki temel yoksulluk ölçümünün orta-

¹ Yoksulluk eşiği ve yoksulluk ölçümleri ile ilgili tartışma için bkz. McLanahan&Kelly, *The Feminisation of poverty “past and future”*, *Handbook of the Sociology of Gender*, ed: Saltzman, Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York, 1999

ya çıkardığı eksikliği aşmak üzere 'yoksulluk açığı hesabı' geliştirilmiştir. Yoksulluk açığı ile elde edilen oran yoksulların ortalama gelirin sınırına yakınlığı ile ilgili fikir vererek belirlenen yoksulluk sınırına ulaşabilmeleri için bu sınırın yüzde kaçına daha sahip olmaları gerektiğini göstermektedir (Işık ve Ataç, 2011, s. 6). Bu alternatif ölçüm yöntemi ile birlikte yoksulların kendi içlerindeki oransal dağılımlarına ve yoksulluk derecelerine ulaşılabilen ve daha sağlıklı ölçümler yapılabilmektedir.

Kentteki yoksulluk

İnsanlık tarihinde kentin ve kentleşmenin şüphesiz kadim ve önemli bir yeri vardır. Özellikle sanayileşme ile birlikte kent olgusu çok farklı bir bağlama taşınmıştır. Nüfusun yer değiştirmesinin ve belirli yerlerde yoğunlaşmasının yanı sıra, toplumsal değişimin hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıkan bu süreç, insanların doğayla, toplumla ve birbirleri ile olan ilişkilerinin köklü bir biçimde değişmesine sebep olmuştur. Yoğun göçlerin etkisiyle içinde yaşayan insanların gerek hayat tarzı gerek işlevleri bakımından oldukça heterojen bir bütünlük oluşturdukları kentlerde, yoksulluğa ilişkin göstergeler de büyük oranda değişmiştir. Yoksulluk alanında yapılan öncü çalışmalardan bu yana birçok araştırma ve kavramsallaştırmanın genellikle yoksulluğun kentte ortaya çıkardığı tablo ile ilişkili olduğunu ifade etmek mümkündür.

Yakın geçmişte kentleşme ve kentsel büyüme çoğu gelişmekte olan ülkede hız kazanmıştır. Kentsel büyüme, doğal artış, göç ve idari sınırların büyümesi ile gerçekleşmektedir (Rakodi, 200, s. 27). Diğer öğelerin kentleşmeye önemli etkilerini kabul etmekle birlikte, göçün hala en belirleyici faktörlerden birisi olduğunu belirtmemiz gerekir. Göç süreci, karmaşık ilişkiler ağını ortaya çıkarmakta, iç göçün kırdan kente, kentten kıra, kentten kente veya kırdan kıra şeklinde gerçekleşen dolaşımı, karmaşık ve değişken yapısı ile kentlerdeki heterojenleşmenin ve tabakalaşmanın önemli bir nedeni olmaktadır. Bu süreçte göç, bireysel ve hanesel yaşam stratejileri ile karşılıklı etkileşimin söz konusu olduğu çeşitli ekonomik, politik, sosyal ve kültürel faktörlerden etkilenir, fakat yine de

kırsal ve kentsel alanlardaki gelir farklılıkları göçün en önemli belirleyicilerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Dünya nüfusunun 2025 yılına kadar 6,1 milyardan 7,8 milyara ulaşacağı ve bu oranın büyük anlamda kentlerde yoğunlaşacağı tahmin edilmektedir (Holst, 2006, s. 1123). Bu durum, dolayısıyla kentsel yoksulluğun da artması demektir. Nitekim ekonomik ve demografik sebeplerle 1980'li ve 1990'lı yıllarda yoksulluk giderek artan biçimde kentsel yerleşim birimlerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir (Wratten, 1995, s. 11). Bu anlamda kentte yoksul nüfusun artması veya yoksullaşmanın baş göstermesinde, tıpkı kentleşme sürecinde olduğu gibi göç önemli bir değişkendir. Göçün kontrolsüz bir biçimde gerçekleşmesi ise kentlerde istihdam edilebilecek kadarının üzerinde nüfus fazlası oluşması gerçeğini beraberinde getirir (Keleş, 2000, s. 52). Aşırı biçimde artan işgücü talebinin kentlerdeki formel istihdam alanlarında karşılanamaması, bireyleri yeni geçim stratejilerine yönelterek enformel sektör gibi alternatif istihdam alanlarının oluşmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan kentlerde ortaya çıkan yoksulluk, göçün istihdam alanlarına yaptığı baskının yanında kötüleşen istihdam koşullarının da etkisiyle giderek artmaktadır.

Kent yoksulluğunun tam anlamı ile neleri kapsadığına dair üzerinde görüş birliğine varılmış bir tanımlamadan ziyade yaygın iki bakış açısından bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda geleneksel ekonomik yaklaşımlar gelir veya hayat beklentisi, bebek ölümleri, ev bütçesinde gıda için harcanan miktar, okula kayıt oranları, okuma yazma oranları, sağlık merkezlerine ve içme suyuna ulaşabilme gibi yaşamak için gerekli olan bir dizi sosyal gösteregeye bağlı olarak tanımlanan tüketim kalıplarını kullanmaktadır. Alternatif yaklaşımlar ise büyük ölçüde, Üçüncü Dünya ülkelerinin kırsal kesimlerinde önlem alma maksatlı çalışan kırsal antropologlar ve sosyal planlamacıların, yoksullukla ilgili yerel varyasyonları ve maddi olmayan yoksunluk ile sosyal farklılaşmayı hesaba katan yorumları paralelinde gelişmiştir. Antropolojik çalışmalar, yoksul insanların kendi dezavantaj tanımlarının, profesyonel uzmanların tanımlarından farklı olduğunu göstermesi açısından büyük önem taşır (Masika vd.,

1999, ss. 2-3). Genel olarak kentsel yoksulluk tanımlaması klasik yoksulluk tanımlarından biraz daha geniş ve kentsel vurgularla birlikte, sadece gelir azlığını veya kentsel hizmetlerden yeterince yararlanamamayı kapsamaz; bunların yanında eğitim, sağlık, güvenlik gibi hizmetlerden daha az faydalanmayı, varoşlarda yaşamayı, kentsel şiddete daha açık olmayı içermektedir (Çolakoğlu, 2003, s. 466). Çünkü kentte yaşayan yoksullar kırsaldakilere göre daha fazla risk içindedir. Özellikle çevre problemleri ve buna bağlı sağlık sorunları yaşama ihtimalleri daha yüksektir. Düşük kalitede gıda ve temiz olmayan su gibi risklerin yanında yerleşim yerlerinin sanayi bölgelerine yakınlığı, mahrum konut özellikleri, arazi rantı, düşük konut ücretleri sebebiyle daha savunmasız ve tehlikeli bölgelerde ya da kontrollü planlamadan uzak çevresel koşullara sahip olan yerlerde ikamet etme gibi mekânsal problemlerle kentlerde karşı karşıya olan kentli yoksullar (Wratten, 1995, s. 21), yoksul olmayı şüphe, korku, marjinalleşme ve dışlanma süreçleri ile birlikte deneyimlerler.

Yoksulluğun kentli karakterine ilişkin görünümüleri yeni yoksulluk ve çalışan yoksullar kavramsallaştırmalarını akla getirmektedir. Bu tanımlamaları ortaya çıkaran hususlar, değişen piyasa koşulları, üretim tarzları ve devlet politikaları ile yakından ilgilidir. 1970'lerde krizle birlikte yoksullara kanat geren refah devletinin çöküşü ile değişen piyasa koşullarında yeni hizmet ekonomisinin oluşmasıyla beraber özel bir yetenek gerektirmeyen iş alanları ortaya çıkmıştır. Böylelikle asgari eğitim ve yetenek gerektiren işgücü piyasalarında çalışanlar için hemen sürekliliğe dönüşebilecek bir işsizlik riski de belirlemiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001, s. 70). Ortaya çıkmasında bahsedilen sebeplerin etkili olduğu yoksullaşma durumu için, adına "yeni yoksulluk" denilerek kastedilen, gelir azlığından dolayı tüketememekle birlikte, sosyal çevreden ve toplumdandan dışlanma duygusunun yoğun biçimde yaşanması olmaktadır (Erdem, 2006, s. 344). Böylelikle yeni yoksulluk, az gelişmiş ülkelerle birlikte gelişmiş ülkeleri de kapsayacak bir biçimde, yalnızca toplumsal bir kategori olarak yedek emek ordusunun parçası olan kent yoksulları kategorisinin değil, günümüzde görece olarak yoksullaşan daha geniş toplum kesimle-

rinin yaşam koşullarını da anlatmaktadır (Kaygalak, 2001, s. 127). Ayrıca, yukarda genel olarak sözü edilen süreçler, gelir azlığının belirleyici olduğu ve çoğunlukla enformel piyasa koşulları tarafından tanımlanan geçici, güvencesiz işlerde ve düşük ücretlerle “çalışan yoksulları” da kapsayan bir gerçekliğe işaret etmektedir.

Yardımlaşma ve Dayanışma Ağlarının Bağladıkları

Yoksullar ve diğerleri arasındaki ilişkiyi yardımın belirleyici olduğu hak ve yükümlülükler ekseninde ifade eden Simmel (2009), toplumsal bir varlık olmaları gerçeğinden hareketle insanların toplumsal yapı içinde bir haklar ve yükümlülükler şebekesi oluşturduğunu ifade eder. Birey toplumsalın ürünüyse eğer, bu kabul bireye her türlü ihtiyaç durumu ve kayıp için gruptan tazminat isteme hakkı verir. Yoksullukta bireyin sorumluluğunun böyle aşırı bir biçimde ortadan kaldırılmasına izin verilmesine de toplumsal açıdan bakıldığında, muhtaç durumda olanların haklarının ve yoksullara yapılan her türlü yardımın temelinde bu vurgu yatmaktadır. Yoksul kişi böylelikle taleplerini bireye yöneltir. Ancak bu birey belirli bir birey değil, insanlığın dayanışması temelinde kavranan bireydir. Yoksul, taleplerini kolektivitelere de yöneltir ve devlet, belediye, dini cemaatler, meslek örgütleri, arkadaş çevresi, aile düzeyinde ilişkileri devreye girer. Fakat söz konusu ilişkilerin her biri, bireyin yoksul düşmesi durumunda yardım alma hakkına sahip olduğu şeklinde bir unsur içeriyormuş gibidir. Yardım ise, yükümlülük olarak, dinsel, ahlaki ve yasal düzeyde gerçekleşmekte, dinsel açıdan bireyin kurtuluşu, ahlaki olarak iyi bir insan olması, yasal olarak da vatandaşlık görevlerini yerine getirmesi gibi bir süreçte araçsallaşmaktadır; nihai amaç ise topluluğun korunması ve geliştirilmesinden ibarettir. Simmel’in ifadesiyle (2009) yardım, zenginden alıp yoksula verme ve aradaki farkı ortadan kaldırma gibi bir temayüle dayanmaz; aksine toplumun yapısına dayanır. Bu bağlamda yardımın hedefi, toplumsal yapıdaki ayrışmaların bazı aşırı tezahürlerini, toplumun yapısı bu ayrışmaya dayalı olmaya devam edebilsin diye gidermektir. Devlet düzeyinde haklar ve yükümlülükler arası tüm

ilişkiler yoksulların ötesinde ve üstünde cereyan eder; devletin yardım sağlama yükümlülüğüne tekabül eden hak yoksulların hakkı değil, daha çok her yurttaşın yoksullar için ödediği vergilerin, yoksullara yardım konusunda konmuş olan kamusal hedeflerin gerçekten karşılanabileceği bir şekilde uygulanmasını talep eden bir hak olmaktadır. Yoksulların araçsallaştığı ve dışlandığı bu süreçte yoksullara yardım, kamusal araçların kamusal amaçlar için kullanımı olarak belirginleşir. Fakat yoksul sadece yoksul değil aynı zamanda bütünün bir parçasıdır, yurttaştır ve bu sıfatla yasanın yurttaşlara verdikleri haklardan ve yoksullara yardım etmeye ilişkin yükümlülüklerden payını alır. Sonuç olarak “yoksullara yardım,” sadece mülk sahibi sınıfların mülkiyetle ilişkilendirilen ahlaki görev hislerini gerçekleştirme amaçlı organizasyonu değil, aynı zamanda yoksulların da ait olduğu bir bütünün organizasyonunun bir parçasıdır. Bu bağlamda Simmel’e göre, sosyolojik açıdan “yoksul” parası olmayan kişi olarak değil, bu parasızlık durumu yüzünden yardım alan kişidir.

Yardımlaşma süreci şüphesiz maddi kaynaklara dönük olsun ya da olmasın, yardımı alanda olduğu gibi yardım edenin de herhangi bir şeye ilişkin bir tatmin düzeyini karşılamakta ve belki de bu süreçte yardıma ilişkin öğeler nesneleşebilmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi, makrososyolojik olarak ele alındığında yardımlaşma ve dayanışma belirli bir karşılıklılık ilişkisine dayanan toplumsala ait organizasyonun bir parçasıdır; sadece yoksulluğa ilişkin maddi gerekçelerle var değildir, manevi anlamlar da taşır. Bu bağlamda toplumsal yapıda bireyin diğer insanlarla, böylelikle de toplumla arasında bir nevi “bağlılık sözleşmesi” oluşturan dayanışma ve yardımlaşma ilişkileri, toplumu bir arada tutan önemli bir unsurdur. Fakat özelde yoksulluk olgusu ile ilişkisi açısından ele alındığında, yoksulluğun çoğu zaman tek sebebi olarak görülen gelir eksikliğinin, özellikle yaşamı sürdürmenin önünde önemli bir engel olduğu anlarda “yardım ve dayanışma” şüphesiz hayati önem taşımaktadır.

Klasik kent sosyolojisi yazınında kenti kent yapan unsurlar olarak tanımlanan büyüklük, yoğunluk ve kültürel çeşitlilik özelliklerin genel

olarak sosyal bağların gevşemesine, kişilerin yabancılaşmasına, kuralsızlığa ve başıboşluğa yol açtığı ve kentte hakim olan para ekonomisinin kentteki insanları soğuk, hesapçı ve mesafeli yaptığı iddia edilmektedir (Erman, 2002, s. 194). Bu süreç, kentte bazı sosyal bağların zayıflamasını da beraberinde getirerek güvenin sosyal inşası sürecine de zarar vermektedir ve bir fenomen olarak kentsel güvensizliğe sebep olmaktadır (Rosas, 2001, s. 52). Gayri resmi sosyal ilişkilerin zayıflaması yoksul bireyleri şüphesiz gıda, gelir ve hane durumu gibi konularda daha savunmasız hale getirir (Meikle, 2002, s. 41). Ayrıca, stres, şok ve kriz gibi olumsuz durumlara maruz kalma riskine daha fazla açık olan yoksul kesimin kendini yenileyebilme anlamında da oldukça az kapasitesi vardır. Kentsel yoksulluk maddi kaynaklardan yoksunluğun yanında işlevsel bir sosyal yapının da yoksunluğu demektir ki, işsizliğin yüzde kırklara ulaştığı, aşırı yoksulluğun ve sosyal izolasyonun bulunduğu gettolar bunun en güzel örneğidir. Gettolar kentsel dinamiklerden önemli ölçüde izole olmuş ve ayrılmış, bozuk işlevli yapılar olarak çoğu zaman sosyal sermayeden de yoksundur (Champlin, 1999, s. 1309). Dolayısıyla, yoksullar için hayati önem taşıyan sosyal yardımlaşma ve dayanışma ağları ve sosyal sermayeye ilişkin potansiyelleri büyük ölçüde kentin sahip olduğu potansiyellerle anlam kazanmaktadır, ve mekânsal anlamda ayrışma, kentte başkaları ile kurulan ve yoksula büyük ölçüde kapı açan toplumsal ilişkilerden de yoksun kalınması demektir.

Yoksulluğun mekânda kültüre ilişkin pratiklerle bütünleştiği yapılar olan gecekondu Türkiye’de kent yoksulluğu anlama noktasında çarpıcı bir örnektir. Türkiye’de kentsel yoksulluk, kırdan kente göç etme olgusu ile büyük oranda bağlantılıdır, hatta Türkiye’de kentleşmenin, neredeyse kent yoksulluğunu kır yoksulluğuna tercih edenlerin göçü ile gelişen bir sürece işaret ettiği söylenebilir (DPT, 2007). Gecekondu ise, kırdan kente göç eden bir ailenin barınma sorununu çözmek için geliştirdiği bir örnek olarak zaman ve kaynaklar elverdiği ölçüde aile emeği, kimi durumlarda da yardım olarak akraba ve hemşeri emeği veya yakın çevreden enformel emek gücü kullanılarak inşa edilmiş gayri resmi yapı-

lardır. Bu yerleşim bölgelerinde yaşayan kır kökenli aileler genellikle geldikleri yerlere göre yoğunlaşmakta, etnik ya da dinsel temelli dayanışma örüntüleri geliştirmektedir (Demir, 2002). Kötü yaşam koşullarına rağmen kenar yerleşimin daha eski sakinleri yeni gelen insanların minimum düzeydeki ihtiyaçlarını karşılayarak yeni yaşamlarıyla daha kolay başa çıkabilmeleri için yardımda bulunur. Aile, arkadaşlık ve yeni komşuluk bağları aracılığıyla parasal yardım yapılır, barınma ve iş imkânları sağlanır ve kente rağmen, kentte ayakta kalma konusunda yararlı ip uçları verilir (Akkaya, 2002, s. 210). Türkiye’de kentlerde hemen her grup, özellikle kent yoksulları, kapsamı ve işleyiş mekanizmaları birinden diğerine belirgin farklılıklar gösteren ilişkiler ağı içinde var kalmanın yollarını aramıştır. Belki tüm yoksullar bu ağlardan eşit ölçüde faydalanamasa da, refah vadeden çoğu zaman da bunu sağlayan ilişkiler ağı, Türkiye kentleşmesinin ilk aşamalarından bu yana değişimler yaşayarak da olsa varlığını sürdürmektedir. Yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayarak yoksullara yeni fırsatlar sunabilen söz konusu ağların belirleyici olduğu Türkiye’deki kent yoksulluğu olgusunu, Batıda toplumdan iyice izole olmuş “sınıfaltı” odaklı kent yoksulluğundan önemli ölçüde ayırmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001, s. 97). Söz konusu açılarla düşünüldüğünde, Türkiye’de kent yoksulluğunun, aile, akraba ve komşuyu içeren yakın sosyal çevrenin, ve belki de hayırseverlik duygusu veya Allah korkusu ya da başka öğelerin motive ettiği hiç tanımadık birilerinin, yardımı ile sürekli baş etme yollarının geliştirildiği ve ayrıca dinsel ve ahlaki kodlarla yardımlaşma ve dayanışma ilişkilerinin teşvik edildiği bir süreçte deneyimlenmesi ve kendi özgül koşullarını üretmesi söz konusudur.

Konya: Kent ve Yoksulluk

Son on yılda ekonomik anlamda gelişme ve büyüme kapasitesini önemli oranda arttıran Konya, tarım kentinden sanayi kentine dönüşmeye başlamıştır. Konya Sanayi Odası’ndan alınan verilere göre Aralık 2012 itibarıyla sadece Organize Sanayi Bölgesinde, neredeyse tamamına yakınının

üretim bazında işlev gördüğü 426 firma bulunmaktadır. Son yedi yıl ele alındığında, 2005'te 203 olarak kaydedilen firma sayısı her geçen yıl artmış, 2013'e gelindiğinde ise neredeyse iki katından fazla bir sayıya ulaşmıştır. Kentin ihracat oranları da büyük ölçüde artış göstermiş, son on yılda 11.1 kat artmıştır. Bu durum kent için ekonomik açıdan önemli bir güç potansiyeli oluştururken, aynı zamanda daha fazla üretim ve daha fazla istihdam olanağı demektir. Ayrıca Konya, yapılaşma anlamında da modern bir imaja sahip olan fakat geleneksel mimari dokusunu da önemli ölçüde koruyan bir kenttir. Bu koruma, söz konusu mekânları, yani gelenekseli, insanla ilişkisinden koparmadan gerçekleştirilmekte, tarihi birçok yapı gündelik hayatta insanların kullanımına sunulmaktadır. Bu anlamda kent bir taraftan geleneksele vefanın gösterildiği ve bundan güç alındığı, ancak modernin dinamizmini ve yaşamı kolaylaştıran işlevlerini büyük ölçüde kullanıldığı bir fotoğrafı yansıtmaktadır.

Bir kenti kent yapan unsurların şüphesiz en önemlilerinden biri o kentin sahip olduğu sivil dinamiklerdir. Tarihsel toplumsal öğelerin içinde bulunduğu söz konusu sivil dinamiklerin çeşitliliği, işlevi ve kentin içinde konumlanış tarzı, kentin sosyal dokusunu büyük ölçüde belirler ve kente onu diğerlerinden farklı kılan bir kimlik inşa eder. Aslında kentler, içinde yaşayan insanların sahip oldukları sosyal ilişkiler ağına binaen bir ruh taşır ve çoğu zaman bu, kentin kültürü ile yoğrulmuş insanın sosyal pratiklerinde cisimleşerek insan ve mekân arasındaki karşılıklı ilişkiyi oluşturur. Konya kenti içinde barındırdığı sivil unsurlar açısından düşünüldüğünde oldukça canlıdır. Bu anlamda Konya'da her zaman yüksek düzeyde bir sivil bilincin ve güçlü bir asabiyeinin var olduğunu söylemek mümkündür. Sivil inisiyatifin gönüllülükle birleştiği, beşeri ve sosyal sermayenin de bu alana transfer edilebildiği bir kent olarak Konya, özerk bir kimliğe ve kendi kendini organize edebilen bir yapıya sahiptir (Aktay ve Topçuoğlu, 2007, ss. 281-284). Özellikle de yakın geçmişte iş dünyası ile ilgili yeni bir sınıf oluşmakta ve bu da toplumsal bir hareket olarak kentin karakterini şekillendirmektedir (Özdemir, 2006). Söz konusu yeni girişimci sınıf, ahiliğe benzer sivil unsurlara benzeyen bir

yapı göstermektedir. Ayrıca bu yapı, benzerlerinin aksine kendi öz kaynakları ile güçlü bir sivil hareket demektir. Girişimcilerin kaynağını oluşturduğu sivil dinamiklerin yanında Konya dernek ve vakıfları da kapsayan sivil toplum kuruluşları yönünden oldukça zengindir. Resmi makamlardan alınan verilere göre 31 Aralık 2012 itibariyle, Konya genelinde vakıflar hariç, toplamda 2402 dernek bulunmaktadır. Bunlardan 1391'i Konya merkezde olmak üzere, toplamda yardımlaşma ve dayanışma özelindeki dernek sayısı 244'tür. Bunlardan ayrı olarak 200 vakıftan 32'si de ihtiyaç sahipleri için yardım ve dayanışma temelinde kurulmuştur. Dernekler ve vakıflar aynı ve nakdi yardımların yanı sıra, günde üç öğün yemek hizmeti veren büyük ölçekli aşevleri ile yoksulların en büyük problemlerinden birisi olan gıda ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olunmaktadır. Ayrıca bazı derneklerin yoksullara dönük gıda bankaları, hastalık sebebi ile Konya'ya gelenlerin yakınlarına barınma koşullarının sağlanması, doğum yardımları, iş bulma, çeyiz yardımı, kırtasiye yardımları, meslek kursları, sosyal aktiviteler ve bilgi edindirme kursları gibi hizmetler vererek gıda, para, giyecek ya da yakacağıın ötesindeki insani ihtiyaçların karşılanması sağlanmaktadır.² Bu dernek/vakıfların arasında yoksullara yardım anlamında en spesifik örnek, yoksul oldukları için evlenemeyen gençlerin evlenirken ihtiyaç duydukları her türlü imkanın sağlanması yönünde hizmet veren Mehir Vakfıdır. Yoksullara yardım ve dayanışma konusunda kurumsal hizmet veren kuruluşların yanı sıra, diğer sivil organizasyonlarının ana kuruluş amaçları bu olmasa da muhtaç insanlara yardımı önemseydiği, yoksul ailelerin ve öğrencilerin bazı burs ve yardımlarla desteklendiğini söylemek mümkündür. Bazı dernek ve vakıflarla görüşmeler sonucunda Konya'da yaşayan gelir düzeyi çok yüksek kişi, aile veya kuruluşların, çok yüksek miktarlarda nakdi yardımda buldukları bilgisine ulaşılmıştır. Kon-

² Resmi makamlardan alınan bilgilere göre yoksullara yardım konusunda valilik ve resmi kurumlarla koordineli bir biçimde çalışan aktif birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bu derneklerden öne çıkanlar, Ribat, Dost Eli, Reyyan Kapısı, Anadolu İnsani Yardım, Kimse Yok mu Derneği ve Mehir Vakfı olarak sıralanabilir.

ya'nın muhafazakar ve dindar olarak tanımlayabileceğimiz ticaretle uğraşan yüksek gelir gurubu yönünden zengin oluşu, kent yoksulları için önemli bir yardım kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle, son 10 yılda Konya'daki kentsel yoksulluğun büyük ölçüde iyileştirilmesi söz konusudur. Ancak bu durum kentte yardım alan sayısını düşürmemiş, yoksul bireylerin, maddi ve manevi yönde zengin kaynakları bulunan kentin güçlü yardımlaşma ve dayanışma ağlarına bir ölçüde güvenerek yardımlarla geçinmeyi bir hayat tarzı haline getirip getirmediği sorununun ortaya çıkarmıştır. Derneklerin çoğu bu bilinçle, dernek üyelerinin sosyal sermayesini devreye sokarak yoksul bireylerin istihdam edilmesini teşvik edecek kaynakların oluşturulması noktasında da faaliyet gösterdiğini ifade etmiştir. Konya'da yaşayan yoksulların yaşam standartları konusunda diğer kent yoksullarına göre daha iyi durumda olduğu gerçeği, derneklerin bir kısmını, yurt dışında yoksulluğu açlık derecesinde yaşayan ve bununla beraber şiddet ve savaşıyla yüzleşmek zorunda kalan bireylere ve özellikle çocuklara yardıma yönelmiş, bu konuda geniş çaplı yardım kampanyaları ve sosyal organizasyonlar yapılmıştır.

Yoksulluğun, kent bazında hayat standartlarının arttığı ve gittikçe iyileştiğinin düşünülmesine rağmen, nitelik ve nicelik olarak sürekli büyüyen ve gelişen Konya için yine de önemli bir sorun alanı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Fakat yoksulluk-mekân ilişkisinde gecekondulaşmanın belirleyici olduğu unsurlar bu kentte belirginleşmemektedir. Yoksullara yardım ise, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, büyük ölçüde inanç temelli geleneksel ve ahlaki değerlerin motive ettiği bir düzlemde, kentte yaşayan ve neredeyse her gelir grubu³ tarafından önemsenen bir unsurdur.

³ Yardım dernekleri ve vakıfları ile yapılan görüşmelerde, gönüllü yardımlar yapan hayırseverlerin sadece yüksek gelir grubundan olmadığı, düşük gelir grubundakilerin de kendilerinden daha kötü durumda olanlara yardım ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum, görece yoksul bireyler arasında da dayanışma ve yardımlaşmaya dönük hislerin baskın olduğunu göstermektedir.

2009 yılında yapılmış olan bir çalışmada (Aksan, 2012) Konya’da kentsel yoksulluğun, ve özelde yardım alan yoksulların profiline ilişkin veriler bulunmaktadır. Çalışmaya göre, il dışından göçün yerleşmelerinde önemli bir öge olarak tespit edilmediği Konya’da yaşayan yoksulların, aylık ortalama gelirleri 500-750 TL arasındadır. Genellikle yoksul hanelerde tek kişi çalıştığı için bu geliri aynı zamanda hane geliridir ve çoğu aile Türkiye’deki yoksulluk sınırının (TÜİK 2007) altında yaşamaktadır. Yoksulların subjektif anlamda, istedikleri gibi bir yaşam sürmeleri için gerekli olan asgari gelir beklentileri ise ortalama 1000-1250 TL aralığındadır.

Haneler çoğunlukla ilkokul mezunu olan ebeveynlerin bir arada yaşadığı çok çocuklu hanelerdir. Hane geliri ile yüksek oranda, hanede yaşayan dört ve daha fazla birey idare etmektedir. Çocukların okullaşma oranı ise oldukça yüksektir. Hane reisleri genellikle iş buldukça çalışmaktadır; eşler ise genellikle hane içi rolleri ve sorumlulukları nedeniyle çalışmamaktadır. Yoksulların sosyal güvence durumları “yeşil kart sahibi, herhangi bir sosyal güvencesi olmayanlar ve SSK emeklisi” olarak yakın oranlarda dağılıma sahiptir. Aylık giderlerin ödenilmesinde büyük ölçüde zorlanan, kirada oturan ve başkalarına para borcu olan yoksullar, ihtiyaçları olması durumlarında başvurulacak ilk kişileri/kuruluşları, aile, akraba ve üçüncü olarak da yardım kuruluşları (dernek, vakıf, resmi kurumlar) şeklinde derecelendirmişlerdir. Bu durum yoksullar arasında yardım kuruluşlarının meşru bir zemin kazanarak yaygınlaştığını, hatta çoğu zaman yardım isteme noktasında komşu ve arkadaşına göre öncelendiğini göstermektedir. Diğer taraftan yoksullar yardım aldıklarını genellikle gizleyen bir tutum sergilemiştir.

Konya’daki kent yoksullarının neredeyse yarısına yakını yeterli sağlık koşullarına sahip olmayan ve yapısal anlamda sorunları olan yerlerde barınmaktadır. Bu durum kent için önemlidir; yoksulların yarısından fazlasının içinde yaşadığı fiziksel çevre koşullarının uygun olduğunu belirtmesi, yoksulların en azından bazı çevre koşullarından olumsuz etkilenmediğini göstermektedir. Fiziksel ve ruhsal sağlık durumlarının

genellikle iyi olmadığı bulgularan yoksulların geleceğe dair beklentileri çoğunlukla düşüktür. Dışlanma hissi ise genellikle akrabalar dolayısıyla gerçekleşmekte, yoksullar arasında gelir azaldıkça dışlanma oranı artmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre dindarlık düzeyleri yüksek olan Konya kent yoksulları, siyasi görüş olarak kendilerini en çok “muhafazakar” ve “İslamcı” olarak tanımlamaktadır. Hayata dair yakın gelecekte beklentilerinin azlığına karşın yoksulların yaşamlarından memnun olması ve hayatı her ne olursa olsun yine de yaşanmaya değer bularak tevekkül etmesi söz konusudur. Hem toplumda hem de yoksullar arasında yaygın bir görüş olan “yoksulluk katedir” ve “yoksullar yoksulluklarından dolayı dışlanmaktadır” gibi genel ifadelerle Konya’da yaşayan yoksullar da katılmaktadır. Ancak çocuklarının aynı kadere mahkum olacağı düşüncesine katılmayan yoksullar, yoksulluğun çok çalışma ve emek sarf etme ile aşılabilecek bir süreç olduğunu, aynı zamanda eğitim ve şans faktörlerinin bu durumu etkilediğini düşünmektedir. Bu veriler Konya’daki kent yoksullarının içinde buldukları durumu büyük oranda kronikleşmiş olarak algılamadıklarını göstermektedir.

Sonuç

Yoksulluk günümüzde büyük ölçüde kentin sorunudur. Refahın artışına dair göstergeler kentte belirginleşirken, yoksullar yaşam standartlarının sürekli değiştiği merkezler olan bu mekânlarda yoksulluğun daha farklı ve içsel boyutları ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu anlamda politika belirleme yetkisine sahip resmi kuruluşlar, yerel ve kentsel yönetimler yoksullukla mücadele ve iyileştirme noktasında kentlerde önemli bir işlevi yüklenmektedir. Ancak yoksulluk sorununun kentlerde iyi idare edilebilmesi ve yoksulların yaşam şartlarının iyileştirilebilmesi için sadece resmi unsurlar yetmemekte, içinde yaşadıkları toplumdaki sosyal ilişkiler de büyük ölçüde belirleyici olmaktadır. Bu durumun sonuçlarını bir ölçüde tanımlayan sosyal dışlanma, marjinalleşme, yoksulluğun kronikleşmesi, yoksulluk kültürü gibi nitelermeler, yoksulların kentte maddi unsurlardan çok manevi unsurların belirleyici olduğu ilişki biçimlerine

atfen kullanılmaktadır. Dayanışma ve yardımlaşma ağları ve bunların gücü, şüphesiz günümüz kent yoksullar için hayati önem taşır.

Yardım ve dayanışmaya dönük hislerin özellikle yoksullara yardım konusunda işlevsel biçimde kullanılabildiği bir kent olan Konya'da yoksulluk ve buna bağlı sorunlar, resmi kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve kent sakinlerinin özverisiyle özellikle son yıllarda oldukça iyileşme göstermiştir. Kentte yoksulluğun resmi kurumlar ve yerel yönetimler tarafından iyi idare edildiğini, ayrıca sosyal yardımlaşma ve dayanışma ağları ile yoksulların toplumdaki ayrılmadan kentte varlık gösterebildiğini söylemek mümkündür. Bu anlamda kent, bir taraftan sahip olduğu unsurlarla modern bir kent imajı çizerken, güçlü yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri ile geleneksel değerlerini büyük ölçüde muhafaza etmektedir. Kentin yapısında söz konusu özelliklerin bulunması, yoksulluğun kentte marjinalleşmesinin önünde önemli bir engeldir. Bu durum hem yerel yönetimler hem yoksullar hem de kentin diğer sakinleri için olumlu bir tablo oluşturur. Ancak yoksulluk odaklı düşünüldüğünde, yoksullara maddi kaynak aktarımının bu derece zenginliği, yoksulların herhangi bir işte çalışmadan yardımlarla yaşamayı hayat tarzı haline getirmesi sorununu da ortaya çıkarma potansiyeli taşımaktadır. Kentin sanayileşme hızının gittikçe ivme kazanması aynı zamanda belirli alanlarda istihdam edilebilecek kalifiye eleman ihtiyacını da doğurmuştur. Bu anlamda yoksullara yardım konusunda hizmet veren sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimleri de kapsayan resmi kurumların meslek edindirmeyi ve çalışmayı özendirmeyi öncelikle artan kalifiye eleman ihtiyacını karşılama yönünde etkinlik göstermesi gerekmektedir. Böylece alt katmanlardaki önemli bir kitlenin yoksulluk sarmalından uzaklaşmasının ve daha büyük bir kitleye de örnek oluşturmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Akkaya, Y. (2002). Göç, yoksulluk ve kentsel şiddet. Y. Özdek (Der.) *Yoksulluk, şiddet ve insan hakları* içinde (s. 203-215). Ankara: TODAİE Yayınları.

- Aksan, G. (2012). Yoksulluk ve yoksulluk kültürünün toplumsal görünimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 9-20.
- Aktay, Y. ve Topçuoğlu, A.(2007). Civil society and its cultural origins in a Turkish city: Konya. *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 16 (3), 273-289.
- Berner, E. (2005). Metropol ikilemi: Küresel toplum, yerellikler ve Manila’da kent arazisi için yürütülen mücadele. A Öncü ve P. Weyland (Der.) *Mekan, kültür, iktidar* içinde (ss. 137-163). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Champlin, D. (1999). Social capital and privatization of public goods. *International Journal of Social Economics*, 26, 1302-1314.
- Çolakoğlu, E. (2003). Kentsel yoksulluk. M. A. Çukurçayır ve A. Tekel (Der.) *Yerel ve kentsel politikalar* içinde (ss. 463-490). Konya: Çizgi Kitapevi.
- Demir, E. (2002). Yeni kentli ailelerde geçimlik üretim ve yoksulluk. Y. Özdek (Der.) *Yoksulluk, şiddet ve insan hakları*, içinde (ss:291-302). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (2002). *Sosyal bilimler sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Erdem, T. (2006). Yoksulluk. T. Erdem (Der.) *Feodaliteden küreselleşmeye temel kavramlar ve süreçler* içinde (ss. 321-365). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Erman, T. (2002). Kent yoksulu ve şiddet: Gecekondu bağlamında eleştirel bir yaklaşım. Y. Özdek (Der.) *Yoksulluk, şiddet ve insan hakları*, içinde (ss:193-202). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Fukuda-Parr, S. (1999). What does feminization of poverty mean? It isn't just lack of income. *Feminist Economics*, 5 (2), 99-103.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Haralambos, M. (1985). *Sociology themes and perspectives*. University Tutorial Press.
- Holst, A. (2006). Urbanisation. *Encyclopedia of world poverty* içinde (ss. 1122-1125). Sage Publications.
- Hulme, D., Moore, K. ve Shepherd, A. (2001). *Chronic poverty: meanings and analytical framework*, Chronic Poverty Research Center, working paper no: 2
- Işık, O., ve Ataç, E. (2011). Yoksulluğa dair: Bildiklerimiz, az bildiklerimiz, bilmediğimiz, *Birikim*, 268-69, 66-85.
- Işık, O ve Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk sultanbeyli örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaygalak, S. (2001). Yeni kentsel yoksulluk, göç ve yoksulluğun mekansal yoğunlaşması: Mersin Demirtaş Mahallesi örneği, *Praksis* 2, 124-172.
- Keleş, R. (2000). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürçü, Çev.). İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Masika, R., Haan, A. ve Baden, S. (1999). *Urbanisation and urban povety: A gender analysis*, Bridge Institute of Development Studies.

- Mclanahan, S.S. ve Kelly, E.L. (1999). The feminisation of poverty: past and future. J. Saltzman Chafetz (Der.) *Handbook of the Sociology of Gender* içinde (ss. 127-145). New York: Plenum Publishers.
- Meikle, S. (2002). The urban context and poor people. C. Rakodi ve T. L. Jones (Der.) *Urban livelihoods: A people-centred approach to reducing poverty* içinde (ss. 37-52). London: Earthscan Publications.
- Özdemir, Ş. (2006). *MÜSİAD: Anadolu sermayesinin dönüşümü ve Türk modernleşmesinin derinleşmesi*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Rakodi, C. (2002). Economic development, urbanization and poverty. C. Rakodi ve T. L. Jones (Der.) *Urban livelihoods: A people-centred approach to reducing poverty* içinde (ss. 23-37). London: Earthscan Publications.
- Rosas, R. E. (2001). Social networks and urban poverty. *Development and Society*, 30 (2), 41-56.
- Seaman, P. (2006), Social exclusion, *Encyclopedia of world poverty* içinde (ss. 986-987), Sage Publications..
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- UNDP. (2007). *Human development report 2007/2008*. New York: UNDP.
- World Bank. (2005). *Poverty manual*. siteresources.worldbank.org/PGLP/Resources/PMch1.pdf adresinden erişilmiştir.
- Wratten, E. (1995). Conceptualizing urban poverty. *Environmental Urbanization*, 7 (1), 11-38.

Prof. Dr. Abdullah Topçuoğlu: 1980 yılında ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nden lisans, 1985'te Selçuk Üniversitesi SBE Sosyoloji ABD'den yüksek lisans, 1990'da Selçuk Üniversitesi SBE Sosyoloji ABD'den doktora derecesini aldı. 2004 yılından beri Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaktadır. İlgi alanları; modernleşme, küreselleşme, kalkınma, yoksulluk ve ailedir.

Gamze Aksan: Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden 2007 yılında lisans, 2009 yılında yüksek lisans derecelerini aldı. 2009 yılında Selçuk Üniversitesi S.B.E. Sosyoloji Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. 2008 yılından beri Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. İlgi alanları; yoksulluk, kentleşme, suç sosyolojisi, aile ve toplumsal cinsiyettir.